

BALURILE DE LA PALAT ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI CAROL I PALACE BALLS DURING THE REIGN OF CHARLES I

Codruța Șoroagă*

Abstract

In this article we tried to analyze the atmosphere in which the balls took place at the Royal Court during the reign of Charles I. The first ball organized by prince Charles I took place in 1867, with 800 guests attending the event. Then, during the reign of King Charles, two balls were to be held each year; the grand ball taking place on the evening of December 31, and the second ball in February. Though both events were very well organized, the guests spending time in an elegant and refined setting, it is found that the first ball of the year was more democratic, with a large number of guests taking part in the event. Instead, the second ball was smaller, with guests always including members of the government, members of the diplomatic corps, the most important dignitaries and officers. Although people from the different social conditions were invited, the king Charles wanted the etiquette and the protocol to be strictly observed, each guest knowing from the reception of the invitation in which salon he will spend the evening and implicitly with whom he will socialize. Though the balls were organized in the smallest detail, sometimes there were incidents. The palace balls were a opportunity from king Charles to cultivate feelings such as honor and generosity. Through balls, the royal family came into contact with the Romanian and European elites of the time, these events having the character of the official and popular celebrations. In addition to being a way of socializing and entertaining, the balls organized at the palace also had a pragmatic purpose stimulating trade.

Keywords: Charles I, balls, etiquette, protocol, Royal Court.

Articolul este bazat, în principal, pe memorii de epocă, numeroasele scrieri memorialistice ajutându-ne în încercarea de a reconstitui atmosfera în care se desfășurau balurile la Curtea celui dintâi rege al României. Foarte importante în cazul demersului nostru sunt scrierile personalului Curții, deoarece acesta avea acces atât la viața publică a familiei domnitoare, cât și la viața privată. De asemenea, de o importanță covârșitoare sunt scrierile memorialistice și corespondența membrilor familiei regale.

Crescut în tradiția etichetei, fiind de o corectitudine exemplară, foarte exigent cu sine și cu cei din jur, prințul și mai apoi regele Carol I a impus la Curtea

* Doctorand al Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, Facultatea de Istorie.

României un protocol riguros. De altfel, în Europa secolului al XIX-lea tot ce se întâmpla la curte era strict planificat, nimic nu era la voia întâmplării. Protocolul regal este ansamblul regulilor scrise în manieră de etichetă. Acesta include, pe lângă formulele de adresare în scris sau verbale, și un anumit ceremonial pentru activitățile la care iau parte membrii familiei regale. Are la bază practici exersate și devenite în timp tradiții¹.

În anul 1875, principele Carol i-a încredințat lui Theodor Văcărescu, mareșalul Curții, misiunea de a redacta o lucrare completă privind protocolul diferitelor ceremonii, primiri și solemnități care aveau loc la Curtea României². Datorită schimbărilor petrecute în țară, obținerea independenței, proclamarea regatului, Theodor Văcărescu a publicat în anul 1882 un ceremonial al Curții Regale³, care prevedea referiri la primirile oficiale, solemnitățile religioase și serbările de la Curte⁴. Regele Carol I a consemnat, într-o notă din 12/31 august 1882, necesitatea reînnoirii ceremonialului: „Lucrat toată dimineața cu Văcărescu la ceremonial, care trebuie reînnoit”⁵.

Chiar dacă și domnii români din secolele XVII-XVIII aveau mai multe reguli și obiceiuri fixe cu privire la solemnitățile laice și bisericești, despre care numeroase detalii le regăsim în *Condica lui Gheorgachi, 1762*, exista o familiaritate patriarhală între domnitor și întreaga societate. Radu Rosetti menționează, la un moment dat, în memoriile sale, că oamenii nu vedeau cu ochi buni distanța impusă de domnitorul Carol I între el și popor, că se plâneau de „țăpâneala” noului domn și de eticheta introdusă de acesta la Curte. În timpul domniilor pământene, dacă aparțineai elitei, nu trebuia să faci cerere pentru a fi primit în

¹ Theodor Văcărescu, *Ceremonialul Curții Regale a României*, București, Tipografia Curții Regale, 1882, p. 4.

² *Ceremonialul Curții Domnești*, redactat de Theodor Văcărescu, a văzut lumina tiparului în anul 1876. Prin întocmirea acestui ceremonial se urmărea „statornicirea de norme pentru activități protocolare, care au loc frecvent la curte, urmând ca, pentru cazurile ce se prezintă mai rar, ceremonialul să varieze” în funcție de ordinele suveranului (Ioana Vârsta, *Protocol și etichetă diplomatice*, București, Editura C. H. Beck, 2011, p. 21).

³ *Ceremonialul Curții Regale a României*, întocmit de Theodor Văcărescu, în anul 1882, era structurat în două părți: prima însuma regulile adoptate în privința recepțiilor suveranilor și reprezentanților străini, iar cea de-a doua parte cuprindea regulile ce trebuiau respectate atunci când autoritățile statului și persoanele particulare luau contact cu Majestatea Lor. Lucrarea era structurată în trei capitole: primul, *Solemnitățile și primirile oficiale*, cuprindea, la rândul său, 8 subcapitole; al doilea, *Solemnitățile religioase*, cu 6 subcapitole, iar ultimul capitol, *Serbările de la Curte*, era structurat în 11 subcapitole.

⁴ A se vedea Dorina Tomescu, *Aspecte ale ceremonialului de la Curtea Regelui Carol I*, în „Muzeul Național de Istorie a României”, tom XIII, București, 2001, p. 219-225.

⁵ *Jurnal. Carol I al României*, vol. I. 1881-1887, stabilirea textului, traducere din limba germană, cuvânt introductiv și note de Vasile Docea, Iași, Editura Polirom, 2007, p. 168.

audiență la domn și nici nu trebuia să te îmbraci în frac și cravată; pur și simplu mergeai la ora la care știai că se țin audiențele și erai aproape întotdeauna primit⁶.

Societatea românească era familiarizată cu balurile de la Curte, dar și cu numeroasele baluri și serate private organizate de marile familii boierești. Importanța și consecințele balurilor nu țineau exclusiv de domeniul social, ci, dincolo de strălucirea evenimentului monden, se aflau interese sociale și materiale, culturale și artistice, morale și afective, chiar și politice.

A. D. Xenopol afirma că moda balurilor s-a amplificat îndeosebi după intrarea rușilor în țările române, în timpul războiului din 1769-1774: „în aceste baluri date de generalii ruși și înapoiate de boierii români, se introduseră din ce în ce mai multe modele și obiceiurile nouă, care pe început schimbă cu totul felul vechilor desfătări”⁷. Ocupația militară din 1806-1812 a reușit să impună iremediabil moda dansurilor străine în societatea românească. Protipendada a început să învețe dansurile străine prin intermediul ofițerilor ruși; care, aflați departe de casă, îi învățau pe boierii moldoveni și mai ales pe soțiile și fiicele acestora să danseze ca la Sankt Petersburg. Deschiderea consulatelor străine de la București și Iași a contribuit, în virtutea unor reguli impuse de protocolul diplomatic, la multiplicarea balurilor și dineurilor din cele două capitale⁸. Mai apoi, în timpul revoluției de la 1848, a existat o adevărată emulație între familiile boierești în a oferi petreceri cât mai strălucitoare, fie în cinstea revoluționarilor români, fie în cinstea trimisului extraordinar al Porții și a comandanților trupelor de ocupație⁹.

După cum povestește Paul Lindenberg, unul dintre biografii săi, Carol I, obișnuit cu liniștea și cumpătarea din familia sa, unde petrecerile zgomotoase nu erau frecvente, ca la alte Curți princiare, luând parte doar la distracțiile marelui oraș, de la care nu se putea sustrage ca rudă apropiată a Curții regale prusiene¹⁰, ducea și la București o viață lipsită de capricii. Români, cu firea lor nestatornică, nu puteau înțelege această curățenie de moravuri, atât de rară, mai ales la un domnitor tânăr, și priveau acest mod de viață cu dispreț¹¹.

⁶ Radu Rosetti, *Din prima tinerețe. Amintiri*, ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 2012, p. 30-31.

⁷ Dan Dumitru Iacob, *Balurile înaltei societăți din Principatele Române la mijlocul secolului al XIX-lea*, în *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, editor Laurențiu Rădvan, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2007, p. 264. *apud* A.D. Xenopol, *Societatea și moravurile în timpul fanarioșilor*, în „Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași”, Iași, tom. I (1889), nr. 1, p. 45.

⁸ Dan Dumitru Iacob, *op.cit.*, p. 265-267.

⁹ Adrian-Silvian Ionescu, *Viața mondenă a societății bucureștene în timpul și după revoluția de la 1848*, în „Muzeul Național de Istorie a României”, tom. XI, București, 1999, p. 43.

¹⁰ Paul Lindenberg, *Regele Carol I al României*, traducere din germană de Ion Nastasia, București, Editura Humanitas, 2003, p. 16.

¹¹ Radu Rosetti, *op.cit.*, p. 34.

Iernile din capitala României se evidențiau prin viața socială, balurile ce alternau cu teatrul, opera sau opereta, seratele și sindrofiile, ce constituiau petrecerile înaltei societăți. Sezonul de iarnă sau Carnavalul cuprindea luni întregi în care se petrecea până la lăsata secului, ce marca începutul postului Paștelui. Nu te puteai sustrage de la aceste evenimente, trebuia să întreții relații cu înalta societate, aceasta constituind o obligație de familie. Carnavalul era scena pe care se afirmau tinerele fete, ceea ce se întâmpla în jurul vârstei de optsprezece-douăzeci de ani. Participarea la diverse evenimente reprezenta o șansă pentru domnișoare de a se face remarcate, „cum s-ar fi putut mărita o fată dacă nu ieșea în lume?”. Debutul era oficializat prin participarea la balul din 1 ianuarie de la Palat¹².

Pe lângă balurile de la Palat, se organizau și numeroase baluri publice. La sala Slătineanu se dădeau cele mai frumoase baluri mascate ale epocii, la care lua parte toată lumea bună. De asemenea, sala teatrului Bossel era închiriată pentru baluri, uneori mascate, care rivalizau cu cele ținute în sala Eforiei¹³. La Teatrul Național, pe parcursul Carnavalului, societățile de binefacere dădeau baluri în scopuri caritabile, la care se organizau tombole, licitații, standuri și se vindeau flori. Accesul se făcea pe bază de rezervare sau bilet cumpărat direct de la casă. În anul 1880, la Teatrul Național, la un bal organizat sub patronajul prințesei Elisabeta, prețurile de intrare au fost: 5 lei pentru o persoană, 25 de lei pentru loja III și 50 de lei pentru lojile I și II¹⁴. Într-o scrisoare către fratele său Carol, din 15/27 februarie 1892, principele Ferdinand descria atmosfera din perioada Carnavalului: „Aici am trăit o iarnă liniștită și tăcută, un bal la Palat și alte câteva baluri de caritate au fost singurele distracții și din ultima categorie, unul din baluri a fost dat de studenți. Prea grozav nu s-a dansat la balurile astea, au fost un fel de iarmaroace cu tarabe, unde, la unele dintre ele, doamne foarte frumoase vindeau bomboane, flori etc.”¹⁵.

Erau organizate baluri și în casele mari din București: unele se țineau o singură dată în Carnaval, cum erau cele organizate de prințul Suțu, altele de două sau trei ori. La aceste baluri, atmosfera era mai antrenantă, nepunându-se prea mult accent pe protocol. Despre Carol I se spunea că nu participa decât la cele două baluri anuale date la Palat¹⁶. Din memoriile Sabinei Cantacuzino aflăm că, într-adevăr, în primii ani de domnie, mai ales până la căsătoria cu Elisabeta de Wied (ce

¹² Zoe Cămărășescu, *Amintiri*, volum editat de Ioana Călina Marcu, București, Editura Vitruviu, 2003, p. 184.

¹³ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I (1871-1884), București, Editura ziarului „Universul” 1927, p. 53.

¹⁴ *Ibidem*, p. 246.

¹⁵ *Scrisorile regelui Ferdinand al României, volumul I, stabilirea textului, note și studiu introductiv de Sorin Cristescu*, prefață de Sorin Liviu Damean, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015, p. 119.

¹⁶ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. I (1888-1898, 1913-1916), editat de Ion Ardeleanu, București, Editura Albatros, 1991, p. 110.

a avut loc în anul 1869), Carol lua parte doar la petrecerile oficiale¹⁷. Mai apoi, jurnalul regelui Carol I ne dezvăluie că suveranul frecventa balul Comerțului, balul Cercului Militar, dar și balurile organizate de Grigore Suțu, George Bibescu și de alte familii din înalta societate bucureșteană. Participarea la baluri private nu era aleatorie; balul Suțu era unul dintre cele mai pretențioase, invitații erau aleși cu grijă, iar frecventarea acestuia te consacra drept „om de lume”¹⁸. Carol lua parte la balul organizat de George Bibescu din rațiuni cât se poate de pragmatice, arată I.G. Duca, fiind căsătorit cu prințesa Valentina de Bauffremont, Bibescu avea veleități de domnitor, astfel încât regele „i-a făcut curte și n-a avut răgaz decât în ziua în care îndrăznețul fecior de domn, renunțând la ambițiile lui a capitulat în fața dinastiei străine [...]”¹⁹. În anul 1867, Carol a serbat Ajunul Anului Nou printr-un bal dat de soții Oteteleşeanu, una dintre cele mai ospitaliere familii din oraș. Peste douăsprezece zile, la 12/24 ianuarie 1867, tânărul principe dădea primul mare bal la care au luat parte aproximativ 800 de persoane²⁰.

De asemenea, jurnalul regelui Carol I ne dezvăluie faptul că acesta mai participa la balurile oferite de diversele societăți de ajutorare. În anul 1885, a participat la balul organizat de Societatea Providența, ce a avut loc în sala Teatrului Național, și la balul Societății Furnica²¹. Suveranul și-a făcut apariția în jurul orei 10 și a fost întâmpinat de comitetul de organizare a balului, doamna Câmpineanu oferindu-i un buchet de flori. Carol a conversat cu miniștrii prezenți, printre care Sturdza, Fălcoianu, Stolojan, și a luat parte la jocurile de tombolă, apoi la ora unu s-a retras²².

Balurile de la Curte aveau caracterul serbărilor oficiale²³. Fetele tinere erau invitate împreună cu părinții; guvernul, foștii miniștri, corpul diplomatic, autoritățile civile și militare plus întreaga bună societate luau și ei parte. Balul era un prilej pentru familia regală de a intra în contact cu elitele vremii, dar, pe lângă aceasta, avea și un scop cât se poate de pragmatic: stimula comerțul.

¹⁷ Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei Ion C. Brătianu 1821-1891*, ediția a III-a, revăzută, introducere, note, indice și ediție îngrijită de Elisabeta Simion, București, Editura Humanitas, 2013, p. 162.

¹⁸ Victor Bilciurescu, *București și bucureșteni de ieri și de azi*, București, Editura „Universul”, 1945, p. 67.

¹⁹ I. G. Duca, *Memorii*, vol. I, Neutralitatea. Partea I (1914-195), Ediție și schița biografică de Stelian Neagoe, București, Editura Expres, 1992, p. 111.

²⁰ *Memoriile regelui Carol I al României (de un martor ocular)*, vol. III, ediție îngrijită de Stelian Neagoe, București, Editura Erc Press, 2011 p. 25-26.

²¹ *Jurnal. Carol I al României*, vol. I. 1881-188, p. 351.

²² Adrian-Silvan Ionescu, *Balurile din secolul al XIX-lea*, București, Fundația culturală d'ale Bucureștilor, 1997, p. 59.

²³ A se vedea Alexandru Istrate, *Etichetă și protocol la balurile Curții regelui Carol I, în Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrate, Daniel Cain (editori), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015, p. 65-79.

Dacă pe timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza se dădea un singur bal pe parcursul întregului Carnaval, odată cu venirea la tron a principelui Carol I s-a instaurat obiceiul ca recepția de Anul Nou să se facă în seara zilei de 31 decembrie, cu ocazia balului de la Curte, un al doilea bal urmând să aibă loc pe la jumătatea lunii februarie²⁴. Primul bal nu era unul elitist, regele dorind să aibă un caracter mai popular, printre invitați numărându-se până și furnizorii Curții.

Trebuie precizat că nu oricine era invitat la bal, de exemplu regina dorind ca doamnele divorțate să nu participe la distracțiile de la Curte. După ce s-a sfătuit cu mareșalul Curții, a hotărât ca doar cele cu mai mult de două divorțuri să nu mai fie invitate, notează, în memoriile sale, Made Rea Parkinson, o tânără profesoară de origine britanică, pasionată de călătorii, care descoperă România în perioada premergătoare Marelui Război²⁵. Doamnele trebuiau să fie însoțite de soți, iar, în cazul în care erau văduve, de o rudă apropiată; de asemenea, domnișoarele trebuiau să fie însoțite de părinți sau de frați²⁶. Într-un an, povestește Constantin Argetoianu, urmând instrucțiunile regelui, mareșalul George Filipescu n-a mai trimis invitație doamnei și domnului Petre Grădișteanu, deoarece era cunoscut că Nika, soția acestuia, îl înșela și avea o reputație proastă. Grădișteanu a crezut că este o eroare și a cerut socoteală mareșalului și atunci a aflat că hotărârea fusese, de fapt, a suveranului. Bucureștiul s-a împărțit în două, unii aprobând gestul regelui, alții ridicându-se împotriva lui. Incidentul trebuia să se soluționeze printr-un duel, însă Filipescu a refuzat să iasă pe teren²⁷. Istoricul Ioan Scurtu scrie că, atunci când i se prezenta lista cu persoanele ce urmau să fie invitate la bal, regele Carol o cerceta cu atenție și tăia numele anumitor doamne pe care le considera ca având o moralitate îndoielnică. Cele care nu primeau invitație deveneau „persona non grata”, iar reputația le era serios șifonată. În acest context, prin provocarea la duel a lui George Filipescu, Petre Grădișteanu a încercat să apere onoarea soției sale²⁸.

În ziarul antidinastic „Adevărul”, din 6/18 ianuarie 1891, erau aduse critici balului de la 1/13 ianuarie, spunându-se că era doar în aparență democrat. Regele ar fi dorit ca prin asemenea baluri să arate că nu disprețuiește poporul și nu face diferențe de clasă, dar numai invitații din diverse clase se amestecau între ei, regele păstrând o atitudine foarte rezervată „Șeful statului pune oare cum la dispoziția publicului saloanele sale și le zice: *petreceți*. El însă stă de-o parte și la fiecare pas

²⁴ Victor Bilciurescu, *op.cit.*, p. 64.

²⁵ Maude Rea Parkinson, *Douăzeci de ani în România*, cuvânt înainte și note de Constantin Ardeleanu, traducere din engleză de Constantin Ardeleanu și Oana Celia Gheorghiu, București, Editura Humanitas, 2014, p. 150.

²⁶ George Costescu, *Bucureștii Vechiului Regat*, București, Editura ziarului „Universul”, 1944, p. 352.

²⁷ Constantin Argetoianu, *op.cit.*, p. 104.

²⁸ Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, volumul I, Carol I, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 153.

la fiecare act voiește să-și afirme superioritatea sa [...]”²⁹. Al doilea mare bal se limita la un număr mai restrâns de invitați: guvernul, înalții demnitari, miniștrii reprezentanți ai statelor străine, ambasadorii, ofițerimea garnizoanei. Din jurnalul suveranului putem afla numărul exact de invitații trimise la cele două baluri din an; despre balul din 9/21 februarie 1884 aflăm: „Seara la ora 10 mare bal, 900 de invitații [...] toți ambasadorii, miniștrii, de asemenea Brătianu”³⁰.

Invitațiile la balurile de la Palat erau făcute de către mareșalul Curții, la ordinul regelui, conform listelor alcătuite de fiecare autoritate și depuse la cancelaria regală. Biletele de invitație prevedeau locul ce trebuia să ocupe fiecare invitat în apartamentele de recepție ale Curții și intrarea pe unde urma să vină în Palat. Fiind individuale, acestea trebuiau prezentate ofițerilor însărcinați cu primirea invitaților, spre a-i putea astfel conduce în apartamentul destinat³¹. De asemenea, erau întocmite liste nominale cu persoanele care urmau să primească invitații la balurile de la palat. Într-o asemenea listă, întocmită pentru anii 1908-1909, cu privire la membrii Adunării Deputaților, se specificau: numele și prenumele deputatului, județul, colegiul din care făcea parte, starea civilă și domiciliul³².

Salonul „Gobelinelor” era pus la dispoziția corpului diplomatic; Majestațile Lor, conform protocolului, mai întâi descindeau în acest salon, unde primeau felicitările de anul nou, după care, în sala Tronului, se ținea Cerc. La acesta luau parte: membrii corpului diplomatic, episcopul latin, președintele Consiliului de Miniștrii, președintele Senatului, președintele Camerei, foștii președinți de Consiliu, prim-președintele Curții de Casație, președintele Curții de Conturi, foștii miniștri, generalii corpurilor de armată. De asemenea, la Cerc luau parte și soțiile acestor demnitari³³. Participanții la Cerc se așezau la stânga și la dreapta suveranului, în ordinea vechimii. Exista, de asemenea, obiceiul ca nimeni să nu se așeze jos³⁴. Salonul „roșu” era rezervat mitropoliților, miniștrilor, președinților Senatului și Adunării Deputaților și soțiilor acestor înalți demnitari. În acest salon mai erau prezenți: primul președinte al Curții de Casație, președintele Curții de Conturi, primarul capitalei, înalții funcționari ai Curții regale împreună cu doamnele lor. Membrii corpurilor legiuitoare le era rezervat salonul „alb”. În cel „galben” se întruneau ofițerii superiori ai armatei. Ceilalți invitați ocupau sala Tronului sau sala serbărilor, în funcție de indicația de pe invitație³⁵. Corpul diplomatic, după recepția suveranilor, era condus de un adjutant în sala serbărilor, unde ocupa, împreună cu

²⁹ „Adevărul”, anul XVIII, nr. 5535, din 6/18 ianuarie 1891, p. 2.

³⁰ *Jurnal. Carol I al României*, vol. I. 1881-188, p. 282.

³¹ Theodor Văcărescu, *op.cit.*, p. 77.

³² A.N.I.C., Casa Regală, Oficiale, dosar 36/1909, f. 3.

³³ Alexandru Istrate, *op.cit.*, p. 74.

³⁴ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, volumul II, ediția a III-a, ediție îngrijită și note de Ioana Cracă, Iași, Editura Eminescu, 1991, p. 265.

³⁵ Theodor Văcărescu, *op.cit.*, p. 78-79.

membrii guvernului, „spațiul din spate, de lângă estrada pe care era instalată orchestra militară”. Restul participanților se așezau în funcție de importanță, iar, când era cazul, adjutanții interveneau și restabileau ordinea³⁶. Repartizarea invitațiilor în diferite saloane sublinia modelul unei societăți strict ierarhizate, în care eticheta juca un rol foarte important, fiind afișată cu orice prilej.

Invitațiile la balurile și seratele de la Curte se făceau cu două trei săptămâni înainte, pentru a lăsa, printre altele, croitoreselor timp să pregătească toaletele. Mareșalul Curții comunica celor invitați ziua, ora și ținuta de prezentare³⁷. Se pune un accent deosebit pe toaletele de bal. Doamnele trebuiau să-și facă apariția în rochii decoltate, iar domnii în frac, cravată și mănuși albe, plus decorații; militarii se prezentau în mare uniformă. Asemenea Curții Imperiale de la Berlin, uniforma avea întâietate. Regele era îmbrăcat în tunică de mică ținută, având arătătorul mâinii drepte agățat de al cincilea nasture de la uniformă³⁸.

Bărbații trebuiau să țină seama de anumite considerente în ceea ce privește vestimentația; de aceea, la baluri își luau gulere și manșete de schimb, pentru a le înlocui pe cele deformate de transpirația produsă în timpul dansului³⁹. De asemenea, un articol indispensabil îl constituiau mănușile. Era considerată o impolitețe flagrantă atingerea umerilor, a mâinilor ori a spatelui gol al partenerei de dans fără mănuși. Din această cauză, se recomanda purtarea mănușilor albe, pentru că unele colorate s-ar fi putut decolora și ar fi lăsat urme pe decolteul doamnei⁴⁰.

Încă de la venirea ei în țară, regina Elisabeta, fiind o admiratoare a costumului tradițional românesc, a încurajat industria țărănească, sugerând ca la recepții și baluri doamnele să poarte costumul național; acest obicei se practica și la Curtea rusă și la alte Curți europene⁴¹. Regele a consemnat în jurnalul său balurile la care doamnele îmbrăcau portul național, semn că și lui îi plăcea această practică. Spre exemplu, în data de 17/29 ianuarie 1881, regele nota: „Ora 10¼ la bal, la teatru, Elisabeta și toate doamnele în costume românești, chiar și cele din corpul diplomatic”⁴². Prin încercarea sa de a înțelege specificul național și prin dragostea

³⁶ Zoe Cămărășescu, *op.cit.*, p. 186.

³⁷ Dorina Tomescu, *op.cit.*, p. 222.

³⁸ Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Din preajma Regelui Carol I*, în *Din viața Regelui Carol I, mărturii contemporane și documente inedite culese de Alexandru Tzigara-Samurcaș*, București, Fundația Regele Carol I, 1939, p. 357.

³⁹ Adrian-Silvan Ionescu, *Modă și societate urbană în România epocii moderne*, București, Editura Paideia, 2006, p. 180.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 185.

⁴¹ Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Memorii, I (1872-1910)*, ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb, prefață de Dan Grigorescu, București, Editura „Grai și suflet – Cultura națională”, 1991, p. 247.

⁴² *Jurnal. Carol I al României*, vol. I., 1881-1887, p. 46.

pentru costumele și pentru folclorul românesc, Elisabeta a contribuit mult la apropierea dinastiei străine de țară⁴³.

Piese de vestimentare purtate de aceste doamne erau comandate special, lucrate cu paiete, fir de aur și de argint, așa cum țărăncile nu și-ar fi permis niciodată să-și coasă cămășile sau catrințele. În picioare nu încălțau opinci, ci botine sau pantofi de dans din mătase⁴⁴. Nici principesa Maria nu urma întocmai portul tradițional. Ea purta costumul popular într-un chip foarte personal, nu-și așeza marama de borangic peste păr, așa cum făcea regina Elisabeta, ci și-o înfășura strâns în jurul capului și pe frunte, asemănător cu un turban, iar marginile le lăsa să-i atârne pe spate ca o mantie⁴⁵.

Mihai Văcărescu, ziaristul cunoscut sub pseudonimul Claymoor, așa cum își semna și rubrica sa „Carnet du High Life”, din periodicul „L'Indépendance Roumaine”, era prezent la multe evenimente pentru a-și putea scrie cronicile sale mondene, în care descria în detaliu ținutele de la anumite baluri și serate. Era o adevărată „nenorocire”, arată Constantin Bacalbașa, dacă după un bal sau spectacol vreă doamnă era trecută cu vederea de acesta și ținuta nu-i era descrisă cu vorbe măgulitoare. Multe dintre cele care își doreau să primească laude deosebite îi trimiteau în prealabil daruri⁴⁶. În timp ce Petroniu era, în vremea împăratului roman Nero, arbitru al eleganței masculine, Claymoor era, în România, la sfârșitul secolului al XIX-lea, arbitru al eleganței feminine, iar când recomanda o ținută sau o croitoreasă toată lumea bună încerca să o adopte, respectiv să o angajeze, din această cauză vehiculându-se că era plătit de croitorese pentru a le promova toaletele.

Claymoor a descris toaleta Reginei de la balul din 1/13 ianuarie 1882. Aceasta a purtat o rochie de pânză de casă, în cel mai pur stil românesc, lucrată la școala pe care o patrona; pe cap a purtat un voal fin, iar briliantele au adăugat un plus de strălucire și eleganță ținutei⁴⁷. Regina Elisabeta nu era adepta ținutelor deosebite; purta același tip de rochie lungă și largă, iar părul alb îl acoperea cu un voal subțire. La rochiile-tunică albe, inspirate de cele ale lui Sarah Bernhardt, adăuga bijuterii nu tocmai regale, ci de dimensiuni mari, foarte fanteziste, și tot felul de dantele și broderii. Acest lucru făcea ca, de multe ori, aparițiile sale să provoace râsul⁴⁸. Și prințesa Maria considera că regina Elisabeta nu știa ce ținute să adopte la serbările oficiale: „Îmbrăcămintea nu o prindea câtuși de puțin, căci

⁴³ Hans Kraus, Léopold Bachelin, *Bucarest et la Roumanie*, Bucarest, Socec, 1902, p. 10.

⁴⁴ Adrian-Silvian Ionescu, *Modă și societate urbană ...*, p. 169.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 172.

⁴⁶ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I (1871-1884), p. 254-255.

⁴⁷ Claymoor, *La vie à Bucarest 1882-1883*, Bucarest, Imprimeurs-Editeurs Thiel&Weiss, 1883, p. 5.

⁴⁸ Gabriel Badea-Păun, *Carmen Sylva-uimitoarea regină a României, 1843-1916*, traducere din franceză de Irina-Margareta Nistor, București, Editura Humanitas, 2003, p. 10-11.

Carmen Sylva era lipsită de gust în alegerea hainelor”⁴⁹. În schimb, principesa Maria s-a impus din punct de vedere vestimentar, încă de la sosirea în România. „Întotdeauna era foarte bine îmbrăcată, în tul sau muselină, cu paiete, broderii sau pene. Purta bijuterii minunate[...]”⁵⁰. Ea purta la baluri rochii excentrice, trene impozante, care dădeau și mai multă strălucire frumuseții sale. De multe ori dispărea pe la orele 12, reapărând îmbrăcată într-o altă rochie, mai ușoară și mai armonioasă, cu care putea să danseze toată noaptea⁵¹.

Desfășurarea balului era aproape invariabilă. Pe la orele 22.00 se auzeau trei lovituri de sabie, date în parchetul sălii de către adjutantul regal, ce anunțau sosirea perechii regale. Ușile erau deschise de lachei, muzica intona imnul regal, în sala tronului zgomotul provocat de cei întruniți înceta, iar regele și regina, urmați de curtenii lor, își făceau apariția⁵². Apoi, atmosfera se anima din nou și începea dansul. Alexandru Tzigara-Samurcaș constata că, atunci când perechea imperială apărea la baluri, toți cei prezenți încremeneau: „Silueta zveltă a regelui era prinsă într-o aureolă de măreție, ea tuturor le impunea nu numai deferență, dar și respect”⁵³.

De cele mai multe ori, regele nu dansa decât cadriluri⁵⁴ oficiale. La Curte se încetățenise obiceiul ca în cadrulul oficial să figureze, pe lângă soțiile politicianilor români, și soțiile miniștrilor plenipotențiarilor acreditați în capitala României. În anul 1904, povestește Constantin Bacalbașa, la balul de la 1 ianuarie, obiceiul nu a fost respectat de către perechea princiară și nu au fost invitate decât doamne străine. Incidentul a stârnit indignarea regelui, care și-ar fi dorit respectarea tradiției. Prin acest incident, înalta societate bucureșteană a înțeles că stima principesei Maria pentru doamnele române era destul de mediocră⁵⁵. De altfel, nici un detaliu nu trecea neobservat de către suveranul român. Acest lucru l-a constatat și Alexandra Cantacuzino la unul dintre balurile organizate la Palat. Aceasta a fost anunțată de aghiotantul general, Robescu, că regele vrea să-i vorbească. Emoționată, s-a înfățișat suveranului, care, cu o privire aspră, i-a spus: „Dumneavoastră, domnișoară, să respectați ordinea cotilionului⁵⁶ și să nu încurcați toate figurile. Ordinea trebuie să fie prima lozincă a tineretului”⁵⁷.

⁴⁹ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, volumul II, ediția a III-a, ediție îngrijită și note de Ioana Cracă, Iași, Editura Eminescu, 1991, p. 59.

⁵⁰ Ana-Maria Callimachi, *Lumea era toată a mea. Amintirile unei prințese*, traducere de Lidia Grădinaru, prefață de Dan Berindei, note de Filip-Lucian Iorga, București, Editura Corint, 2015, p. 95.

⁵¹ Zoe Cămărășescu, *op.cit.*, p. 187.

⁵² Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Memorii...*, p. 181.

⁵³ *Idem*, *Din preajma Regelui Carol I...*, p. 357.

⁵⁴ Cadril: dans de origine franceză, cu mișcare lentă, în cursul căruia partenerii se schimbă între ei.

⁵⁵ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. III (1901-1910), Ediția a II-a, București, Editura ziarului „Universul”, 1936, p. 67.

⁵⁶ Cotilion: vechi dans de societate cu figuri și scene de mimică dansat de patru sau opt persoane. Casa Regală avea un coregraf, Schmidt, profesor la școala coregrafică de la Dresda.

Invitațiile la dans se făceau de cele mai multe ori dinainte, aghiotanții preocupându-se ca perechile să fie bine asortate. Chiar dacă existau angajamente anterioare, nu puteai refuza participarea la un cadru de onoare⁵⁸. Prințesa Maria își alegea partenerul de dans trimițând drept emisar un aghiotant. Cavalerul era aproape întotdeauna ales dintre domnii eleganți din corpul diplomatic⁵⁹. Memoriile principesei Maria ne dezvăluie tactica adoptată de aceasta în alegerea celor cu care urma să danseze: „[...] găseam că e o dibăcie de diplomat să dansez mai întâi cu câțiva plicticoși ca să câștig dreptul de a dansa apoi cu cei preferați”⁶⁰.

Cotilionul era partea cea mai frumoasă a serii; însăși regina lucra la organizarea acestuia, orna sau făcea inscripții pe sașeuri cu maxime sau idei poetice. Aceste accesorii deveneau apoi amintiri prețioase. La cotilion participau doar fetele și femeile tinere. În acest context, soția ministrului italian Torielli avea o pasiune pentru dans „cam ridicolă față cu talia, situațiunea și vârsta ei”, considera Sabina Cantacuzino: la cotilioane se pune în rând cu fetele tinere, iar cei care dansau nu știau cum s-o ocolească⁶¹. Tot din memoriile ei, aflăm că la primul său bal la Curte, în anul 1884, a valsat cu regele. În timp ce încerca să-și găsească un partener cu care să se potrivească, regina a trimis-o la soțul său. Bineînțeles că era o onoare să dansezi cu suveranul, dar alegerea nu era întâmplătoare, Sabina fiind fiica liderului liberal Ion Brătianu: „Carol I a început să râdă, descinse sabia și pornirăm. Toată sala se opri și făcu cerc împrejurul nostru”⁶². Cu toate acestea, tânăra fată nu a putut să nu constate că în modul regelui de a dansa se resimțea o prea rară practică. După căsătoria principelui Ferdinand cu principesa Maria din anul 1893, perechea regală nu a mai participat la cotilion, cedând locul mai tânărului cuplu.

În timp ce în saloane se dansa, doamnele făceau cerc în jurul canapelei reginei, iar regele se întreținea cu invitații săi, având câte o vorbă bună pentru fiecare. Suveranul avea un talent de a purta conversații, îi dădea interlocutorului său o stare de bine, făcând conversația plăcută cu subiecte aparent lipsite de importanță. Subiectele sale preferate țineau de politica externă. Deși începea conversația cu diverse povestiri din călătoriile sale, tot la politică ajungea⁶³. De altfel, existau anumite subiecte pe care nu trebuia să le discuți cu regele și cu regina. Iată indicațiile primite de secretarul reginei, Robert Scheffer, din partea marelui

Acesta se ocupa de organizarea cotilionului și a celorlalte dansuri ce aveau loc la baluri (George Costescu, *op.cit.*, p. 347).

⁵⁷ Alexandra GR. Cantacuzino, *Carolus Rex*, în *Din viața Regelui Carol I, mărturii contemporane și documente inedite culese de Alexandru Tzigara-Samurcaș*, București, Fundația Regele Carol I, 1939, p. 53.

⁵⁸ Sabina Cantacuzino, *op.cit.*, p. 208.

⁵⁹ Zoe Cămărășescu, *op.cit.*, p. 187.

⁶⁰ Maria, Regina României, *op.cit.*, p. 244.

⁶¹ Sabina Cantacuzino, *op.cit.*, p. 153.

⁶² *Ibidem*, p. 209.

⁶³ Ion Bulei, *Viața în vremea lui Carol I*, București, Editura Tritonic, 2005, p. 216.

Curții: „Regele este catolic, Regina protestantă, țara ortodoxă, să nu vorbiți despre religie [...]. Să nu-i vorbiți niciodată Reginei despre copila ei care a murit”⁶⁴.

Balurile erau un prilej pentru Carol de a discuta chestiuni politice delicate și de a afla ultimele noutăți de la curțile europene. La balul din 1900, a discutat cu Alexandru Marghiloman despre revenirea modelului francez în rândul armatei și despre lipsa de susținere a guvernului George Cantacuzino⁶⁵. La un bal din iarna anului 1897, regele a discutat cu Nicolae Antonovici de Fonton, ministru plenipotențiar al Rusiei la București, despre vizita regelui Umberto I la Petersburg, care urma să aibă loc în anul curent⁶⁶.

Așa cum regele Carol I își aștepta interlocutorii întinzând numai unul sau două degete, rareori mâna întreagă, la fel și bărbații de stat adoptau atitudini diferite față de suveran. Generalul Gheorghe Manu își terminase studiile la Școala de cadeți din Postdam, unde fusese coleg cu regele Carol I⁶⁷, de aceea avea față de acesta o ținută respectoasă, dar degajată; o atitudine asemănătoare adopta și Nicolae Fleva. Petre P. Carp era ireverențios, Alexandru Marghiloman era excesiv de protocolar, „avea plecăciuni cu bustul în unghi drept”, iar Dimitrie Sturza avea o stimă deosebită pentru rege Carol I și, la solemnitățile oficiale, îl întâmpina sărutându-i mâna⁶⁸. Există un număr de demnitari care absentau permanent de la baluri și de la alte ceremonii oficiale, printre aceștia numărându-se: Lascăr Catargiu, Eugen Stătescu, Gheorghe Panu, Theodor Rosetti, Nicolae Blaremburg și Vasile Lascăr⁶⁹. De asemenea, Eugen Carada era antigerman, de aceea nu-l prea aprecia pe regele Carol și „nu călca niciodată în palat”⁷⁰.

La unele baluri opoziția alegea să nu ia parte, regele fiind obișnuit cu astfel de manifestări politice. Într-o scrisoare din 3 ianuarie 1887, regele scria: „La 1/13 ianuarie vom da un mare bal pentru care au fost expediate 1.800 de invitații; dacă

⁶⁴ Robert Scheffer, *Orient Regal. Cinci ani la Curtea României*, traducere de Rodica Pânzaru, București, Editura Saeculum, 1997, p. 156.

⁶⁵ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. I (1897-1915), București, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu”, 1927, p. 19.

⁶⁶ *Regele Carol I în rapoarte diplomatice austro-ungare 1877-1914*, vol. II (1896-1908), studiu introductiv, traducerea, adaptarea și notele de Sorin Cristescu, București, Editura Paideia, 2013, p. 69-70.

⁶⁷ Sorin Liviu Damean, *Carol I al României, vol. I (1866-1881)*, București, Editura Paideia, 2000, p. 120.

⁶⁸ Victor Bilciurescu, *op.cit.*, p. 65.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 66.

⁷⁰ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. II (1885-1901), București, Editura ziarului „Universul”, 1928, p. 99.

nimeni din opoziție nu-și va face apariția atunci o să-i dau de știre că atâta vreme cât se ține departe de Palat nu pot să negociez cu ea”⁷¹.

Programul unei nopți de bal continua cu supeul, care era servit la ora unu. Pe parcursul balului se puneau la dispoziția invitaților trei - patru serii de supeuri; de obicei, după prima serie perechea regală se retrăgea. Nu erau desemnate decât locurile de la masa suveranilor, la care luau parte șefii misiunilor diplomatice împreună cu soțiile, „perechile erau înainte stabilite de către adjutanți și supuse pe o listă regelui, care le modifica regulat pentru că adjutanții făceau greșeli de protocol”⁷². În lipsa reginei, Carol o ducea de braț pe soția decanului corpului diplomatic⁷³. A doua serie de invitați care participa la supeu „era compusă din perechi după gust”, iar la a treia serie nu era obligatoriu să participe doar perechi⁷⁴. Coborârea în sala de jos se făcea pe scara principală, suveranii coborau primii, apoi cortegiul. Defilarea pe scări era, potrivit lui Claymoor, o priveliște atrăgătoare. Era încântător să vezi militarii în uniformă de gală, doamnele în toalete de toate culorile, acoperite de bijuterii și de flori, cum coboară încet scara⁷⁵. Mesele balurilor de la Palat erau pentru toate gusturile și erau foarte bogate, deși existau iscodiri despre zgârcenia regelui Carol I⁷⁶. Șampania era la discreție și, de asemenea, erau servite bomboane de la Capșa, înghețată napolitană, limonadă și țigarete, special comandate pentru respectiva ocazie⁷⁷. O dovadă a acestui lucru o constituie și bilanțul contabil al Casei Regale. Spre exemplu, în anul 1882, cele mai mari cheltuieli s-au înregistrat în luna ianuarie, o sumă consistentă de bani fiind, bineînțeles alocată organizării balurilor⁷⁸. Cheltuielile privind supeul erau achitate din caseta particulară a suveranului⁷⁹.

Bucătăria Palatului, unde timp de 30 de ani bucătar șef (chef de bouche de sa Majeste le Roi de Roumanie) a fost francezul „Papa Gilet”, era una dintre cele mai bogate din București. Zoe Cămărășescu descrie cu entuziasm, în memoriile sale, balurile Curții; este posibil ca organizarea balurilor să i se fi părut extra-

⁷¹ *Scrisorile regelui Carol I din arhiva de la Sigmaringen (1878-1905)*, studiul introductiv, stabilirea textului, traducerea, adaptarea și notele de Sorin Cristescu, București, Editura Paideia, 2010, p. 148.

⁷² A.N.I.C., Fond Socec, dosar 5, 1883-1888, f. 663.

⁷³ Claymoor, *op.cit.*, p. 10.

⁷⁴ A.N.I.C., Fond Socec, dosar 5, 1883-1888, f. 663.

⁷⁵ Claymoor, *op.cit.*, p. 10.

⁷⁶ A se vedea Adriana Cristina Mihaela, *Cheltuielile Casei Regale a României (1866-1914)*, în *Ipostaze ale modernizării în Vechiul Regat*, vol. III, editori Bulei Ion, Ciupală Alin, București, Editura Universității din București, 2006, p. 129-147.

⁷⁷ Eugeniu Arthur Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii 1898-1940*, ediție îngrijită de Cristian Scarlat, București, Editura Sigma, 2006, p. 42.

⁷⁸ Adriana Cristina Mazilu, *Casa Regală a României (1866-1914). Organizare și structură administrativă*, Brăila, Editura Istros, 2013, p. 106.

⁷⁹ A.N.I.C., Fond Socec, dosar 5, 1883-1888, f. 663.

ordinară tocmai fiindcă nu lua parte în mod direct la aceste petreceri, neavând încă vârsta potrivită. Despre bufet amintea: „Bucatele erau înșirate pe mese ca la un fel de expoziție, căci la acest bufet contribuiau cu arta lor toți marii cofetari din București. Pe fiecare masă se ridicau minuni de arhitectură din nuga, flori colorate, beteală din zahăr ars și fructe zaharisite, pe care nimeni nu îndrăznea să le strice”⁸⁰.

O mărturie a faptului că mesele de Palat erau foarte apreciate o constituie scrierile memorialistice. Amintindu-și de atmosfera de la baluri, Maude Rea Parkinson preciza că aglomerația atingea punctul culminant atunci când era servit supeul, deoarece obiectivul tuturor era să ajungă jos cât mai repede, pentru a prinde un loc bun la masă⁸¹. De asemenea, Alexandru Tzigara-Samurcaș menționa că supeurile servite la baluri erau foarte apreciate: „În anul 1903 în sala de mâncare de la parter, animația era mare, icrele și șampania erau din abundență”⁸². La balul din februarie 1902, bufetul și supeul au fost servite de „Casa Capșa”, furnizor al Curții din iulie 1869, fiind de asemenea, furnizor și al Curții Serbiei și a Bulgariei⁸³.

Deși perechea regală se retrăgea, balul continua mult după aceasta. Persoanele importante nu stăteau până târziu; oamenii politici, senatori și deputați, discutau politică ori își așteptau soțiile, care aveau promise dansuri anumitor cavaleri. Spre dimineață, îmbulzeala scădea și astfel se putea dansa mai bine. De altfel, îmbulzeala și căldura constituiau o problemă curentă a balurilor de la Palat. Într-o scrisoare către fratele său, Frederic von Hohenzollern, din 22 ianuarie/3 februarie 1880, Carol I își manifesta dorința ca balurile să se țină pe gheață: „Eu am propus să ținem balurile pe gheață ca în felul acesta să scăpăm de plicticoasele serbări de la palat care trebuie ținute într-o căldură insuportabilă”⁸⁴.

Chiar dacă regele Carol I dorea ca organizarea balurilor să fie perfectă, în decursul anilor au mai existat și situații neprevăzute Constantin Bacalbașa povestește că, pentru balul din dată de 1/13 ianuarie 1899, deoarece agentul diplomatic bulgar, Mincovici, lipsea, invitația a fost trimisă secretarilor Agenției Diplomatice a Bulgariei. Aceștia au întrebat pe decanul corpului diplomatic, Nicolas Fonton, dacă pot figura în corpul diplomatic sau în cel al agenților consulari. Ministrul rus le-a spus că pot figura alături de diplomați, însă, puțin după sosirea regelui la bal, lui Fonton i s-a spus de către adjutantul regal, colonelul Georgescu, că secretarii bulgari trebuie să schimbe grupul. După ce s-a învârtit prin sală, Fonton a mers către colegii bulgari și le-a comunicat știrea, iar ei au ales să părăsească balul. A treia zi, regele l-a trimis pe adjutantul regal la Agenție, spre a-și

⁸⁰ Zoe Cămărășescu, *op.cit.*, p. 185.

⁸¹ Maude Rea Parkinson, *op.cit.*, p. 148.

⁸² Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Memorii...*, p. 181.

⁸³ Maria-Magdalena Ioniță, *Casa și familia Capșa în România modernă*, București, Editura Publmpres, 2000, p. 116.

⁸⁴ Sorin Cristescu, *Carol I. Corespondența personală (1878-1912)*, București, Editura Tritonic, 2005, p. 78.

exprima regretele⁸⁵. Un alt incident a avut loc la balul de la 1 ianuarie 1904. Tot de la Constantin Bacalbașa aflăm că în marele salon de recepție era atunci prezent și un domn în costum de consul, care se plimba dezorientat și pe care nimeni nu-l cunoștea. În urma cercetărilor s-a aflat că era Sir Reginald Word, consulul României la Londra. Neștiindu-se cine îl introdusese în Palat, cineva trebuia autorizat să-l prezinte regelui. Ministrul de externe, Ionel Brătianu, a primit această însărcinare, situația fiind astfel soluționată⁸⁶.

Din jurnalul regelui Carol I, putem afla informații despre ora până la care rămânea la bal, dar și despre ora la care se încheiau balurile de la Palat. Despre desfășurarea balului din data de 1/13 ianuarie 1887 suveranul precizează că: „Ora 10 la bal [...]. Ora 1 supeu, apoi cotilion, rămas cu Elisabeta până la ora 3½ [...]. Balul se termină la ora 5”⁸⁷.

Au fost și ani în care, din cauza diverselor doliuri sau a altor evenimente, nu au fost organizate baluri. Spre exemplu, în anul 1884, balul de la 1 ianuarie nu a avut loc, din cauza doliului decretat în urma decesului prințesei Maria Ana de Saxonia⁸⁸. De asemenea, în anul 1890, balul de la 1 ianuarie a fost contramandat, din cauza morții împărătesei Augusta, soția împăratului Wilhelm I⁸⁹. În anul 1892, a fost organizat un singur bal, pe 15/28 ianuarie; balul de Anul Nou nu a avut loc, deoarece regele și prințul moștenitor se aflau în acea perioadă la Pallanza, pentru a petrece sărbătorile cu regina Elisabeta, care părăsise țara în urma „Afacerii Văcărescu”⁹⁰. Societatea bucureșteană era nemulțumită atunci când la Curte nu se organizau balurile obișnuite. Hristofor Hasapciiev, agent diplomatic bulgar, iar din 1908 ministrul plenipotențiar al Bulgariei la București, povestește cum, după o perioadă în care saloanele regale au fost închise, ca o consecință a bolii suveranului, a fost organizat un bal pe 27 ianuarie 1907. Acesta a fost întâmpinat de societatea bucureșteană ca un eveniment de reală bucurie, toți văzând în el o confirmare că starea de sănătate a regelui se îmbunătățise: „La ieșirea regelui, fețele oaspeților regali s-au iluminat [...] ca și cum ar fi asistat la învierea lui Carol I al României – proaspăt, vioi, zâmbitor, Majestatea Sa a intrat în sala tronului cu pași liniștiți și convingători, la braț cu augusta sa soție [...]”⁹¹.

⁸⁵ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. II (1885-1901), p. 251.

⁸⁶ *Idem*, *Bucureștii de altădată*, vol. III (1901-1910), p. 66-67.

⁸⁷ *Jurnal. Carol I al României*, vol. I. 1881-1887, p. 478.

⁸⁸ *Scrisorile regelui Carol I...*, p. 115.

⁸⁹ *Jurnal. Carol I al României*, vol. II. 1888-1892, stabilirea textului, traducere din limba germană, cuvânt introductiv și note de Vasile Docea, Iași, Editura Polirom, 2014, p. 156.

⁹⁰ ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 172, vol. 97, f. 45.

⁹¹ Hristofor Hasapciiev, *Amintirile unui diplomat bulgar în România (1905-1910)*, traducere din bulgară, note și postfață de Daniel Cain, prefață de Elena Stotelova, București, Editura Fundație Pro, 2003, p. 208.

În anul 1894, perechea princiară a lipsit de la balul de Anul Nou. Ferdinand și Maria trebuiau să se întoarcă de la Coburg, unde petrecuseră Crăciunul, înainte de 1 ianuarie, însă au fost reținuți la logodna Victoriei Melita, sora principesei, cu ducele Ernst Ludwig von Hessen-Darmstadt. Regele a aflat vestea printr-o telegramă trimisă de ducele de Couburg. Ministrul austro-ungar, Agenor Goluchowski, într-un raport către Gustav Kalnoky din 16/28 ianuarie 1894, menționa: „Incidentul l-a indispus pe rege, cu atât mai mult cu cât absența tinerei perechi a fost aspru judecată de opinia publică”⁹². De altfel, însuși suveranul a observat pe parcursul balului că s-au rostit remarci amare la adresa cuplului princiar⁹³.

După căsătoria prințului Ferdinand cu prințesa Maria, Carnavalul avea să fie și mai animat. Balurile din februarie au început să aibă o tematică specială, de cele mai multe ori organizându-se baluri mascate. Regele înțelegea nevoia tânărului cuplu pentru anumite distracții și considera că balurile și seratele erau un prilej bun pentru prințesa Maria de a cunoaște înalta societate. Tânăra pereche princiară lua parte și la baluri organizate de legațiile străine. Astfel, în data de 16/29 ianuarie 1908, Ferdinand și Maria au participat la balul organizat de către ministrul Statelor Unite ale Americii în România. Atmosfera de la bal se pare că a fost extraordinară, salonul fiind decorat cu drapelele diverselor națiuni. Secretarul legației considera că, grație modului de organizare, balul avea să rămână în memoria participanților ca o amintire frumoasă. Principii și-au făcut apariția în jur de ora 11.40, fiind întâmpinați de către ministrul Knowles și soția acestuia, cărora li s-a adăugat personalul legației⁹⁴.

Până la venirea în țară a prințesei, regina era cea care se ocupa de organizarea balurilor mascate. Ea se mândrea că putea demonstra că nu e întotdeauna o „puritană” și că știe să vorbească și despre toalete, atunci când își dorește⁹⁵. Balurile mascate erau regizate în cel mai mic detaliu și cu cea mai mare rigoare, pentru ca reconstituirea epocii alese să fie cât mai fidelă. Existau numeroase volume dedicate istoriei costumului, de unde se puteau alege toaletele necesare balurilor mascate⁹⁶. Cu precădere erau preferate costumele franțuzești: regine sau prințese medievale, muschetari, conți și duci din secolul al XVII-lea. În rândul travestiurilor preferate se situau și uniforme militare, în special napoleoniene. Fastuoasele veșminte autohtone, feudale sau fanariote, nu suscitau interes, probabil

⁹² *Regele Carol I în rapoarte diplomatice austro-ungare 1877-1914*, vol. I (1877-1896), studiu introductiv, traducerea, adaptarea și notele de Sorin Cristescu, București, Editura Paideia, 2013, p. 347.

⁹³ Sorin Cristescu, *op.cit.*, p. 334.

⁹⁴ A.N.I.C., Fond Casa Regală, Oficiale, dosar 25/1908, f.1.

⁹⁵ Léo Claretie, *Itinerarii românești*, traducere de Irinel Antoniu, Iași, Institutul European, 2014, p. 180.

⁹⁶ Adrian-Silvan Ionescu, *Modă și societate urbană ...*, p. 28.

– consideră istoricul Adrian-Silvan Ionescu – deoarece amintirea acestei epoci era destul de proaspătă, în special în memoria celor mai în vârstă⁹⁷.

Prințesa Maria rememorează atmosfera de la balul mascat din 1896; ea își amintește un episod amuzant în care ea și sora sa Victoria Melita s-au costumat în „Princesse Lontaine”, eroina uneia din dramele lui Edmond Rostand. Singura diferență între cele două o constituia culoarea costumului: a lui Duchy⁹⁸ era alb, cu doi crini de perle, iar al prințesei Maria era negru, cu flori de aur și în loc de crini purta trandafiri roșii⁹⁹. La acest bal regina Elisabeta se costumase în Dante. Până și regele făcuse o concesie și îmbrăcase o uniformă de călărași, pe care n-o mai purtase din tinerețe¹⁰⁰.

Principesa, pe lângă implicarea pe care o avea în organizarea balurilor mascate, organiza serate și la Palatul de la Cotroceni. Acestea au fost întotdeauna foarte căutate, consemnează inspectorul general în Administrația Poștelor, Telegrafelor și Telefoanelor, Eugeniu Arthur Buhman, deoarece aveau un caracter mai intim, fiind invitate, pe lângă oficialități, persoanele cu care principii se întâlneau la diverse ocazii. Tinerii care erau semnați că nu prea știu să danseze nu mai primeau a doua invitație. De cele mai multe ori la ora 9.30 invitații erau în ținută de bal, principii deschizând balul; iar muzica de dans era interpretată de banda lui Ciolac¹⁰¹. Viața tinerei perechi de la Palatul Cotroceni era total opusă celei duse de perechea regală¹⁰². Regele Carol I și regina Elisabeta formau un cuplu liniștit, impuneau respect și admirație poporului român, dar nu erau foarte apropiați de acesta. Dragostea oamenilor mergea către perechea princiară. De altfel, capriciile și legăturile amoroase ale principesei nu au stârnit nemulțumirea poporului, arată, în memoriile sale, prințesa Ana Maria Callimachi; din contră, acesta era mulțumit că viitoarea regină nu era o „sfântă”¹⁰³. Maria, frumoasă, inteligentă, dar și foarte tânără, era o fire spontană, avea „un fel mai aprins de a înțelege lucrurile”. Nu s-a acomodat decât cu trecerea anilor cu situația din familia regală și, adeseori, intra în conflict cu regele Carol, care și-ar fi dorit ca aceasta să respecte cu strictețe regulile morale și uzanțele¹⁰⁴.

⁹⁷ *Idem*, *Balurile costumate din secolul al XIX-lea și sursele lor de inspirație istorică*, în „București. Materiale de istorie și muzeografie”, tom XI, 1992, p. 232.

⁹⁸ Duchy, alintul Victoriei Melita.

⁹⁹ Maria, Regina României, *op.cit.*, p. 113.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ Eugeniu Arthur Buhman, *op.cit.*, p. 65.

¹⁰² A se vedea Ștefania Ciubotaru, *Les relations entre le roi Charles I-er et la famille princière de Ferdinand et Marie*, în „Muzeul Național de Istorie a României”, tom XVIII, 2006, p. 111-125.

¹⁰³ Ana-Maria Callimachi, *op.cit.*, p. 169.

¹⁰⁴ Ion Bulei, *op.cit.*, p. 214.

Balurile erau o adevărată instituție de socializare. Acolo se legau prietenii, se nășteau amoruri, se urzeau intrigi, se aranjau logodne și mariaje. Erau un bun prilej pentru tineri de a se cunoaște și de a se apropia, totul decurgând în limitele stricte ale politeții. De asemenea, dansul era, în acele timpuri, și unicul mijloc de apropiere corporală admis oficial. În timp ce dansau, tinerii puteau să-și șoptească vorbe dulci, departe de privirile vigilente ale mamelor ce își însoțeau fetele¹⁰⁵. Îndrăgostiții aveau un limbaj codificat, format din palpări discrete ale degetelor sau din semne cu evantaiul. Strângerile mai insistente în brațe erau de neconceput; dacă un cavaler făcea un asemenea gest îndrăzneț, domnișoara nu-i mai acorda un alt dans¹⁰⁶.

Prin intermediul balurilor și seratelor, familia regală intra în contact cu elitele românești și europene ale timpului, aceste petreceri având caracterul unor serbări oficiale și populare. Casa Regală a reușit să demonstreze că, prin bun gust, calitate, rafinament și, bineînțeles, mult fast, balurile de la Curtea României din timpul domniei regelui Carol I puteau rivaliza oricând cu cele de la marile Curți europene. Căsătoria și mai apoi stabilirea în țară a perechii princiare a schimbat și modul în care se desfășurau evenimentele mondene de la Curtea României.

¹⁰⁵ Adrian-Silvan Ionescu, *Balurile din secolul al XIX-lea*, p. 7.

¹⁰⁶ *Ibidem*.